

незважаючи ні на що, вони навчили нас віри в гідне майбутнє, любові до людей, сподіваючись, що все буде добре.

Як дерево тримається на корені, так і рід тримається на найстаріших його членах. Прадідусі і прабабусі, дідусі та бабусі – це жива мудрість, історія роду, досвід, отриманий від них у спадок. Це справжнє золоте надбання. На долю наших пращурів припали складні часи – Перша світова, Визвольні змагання, Голодомор, колективізація, репресії, імміграція, Друга світова.

Але всі мої предки прожили гідне життя, виховали хороших дітей, які не тільки навчилися, створили свої сім'ї, а й гідно працювали для своєї країни.

Я дуже пишаюся своїми бабусями і дідусями: учителями, які вивчили сотні дітей; лікарями, які вилікували велику кількість людей; будівельниками, завдяки праці яких постали Одеська птахофабрика та місто Теплодар.

Я думаю, що, хоча мої бабусі були в тіні своїх успішних чоловіків, вони сумлінно виконували, незважаючи на зайнятість на роботі, свої сімейні обов'язки. Ростили дітей, створювали домашній затишок і завжди були підтримкою своїм чоловікам.

Мій дідусь, Савінов Павло Андрійович, закінчив Одеський сільськогосподарський інститут з «червоним» дипломом. І це зробила людина, яка пережила колективізацію, Другу світову війну, у якій брав участь у званні молодшого офіцера Чорноморського флоту. Його диплом про освіту зберігається в нашому сімейному архіві. Я захоплююся наполегливістю, працьовитістю, прагненням йти до своєї мети свого дідуся. Це надає і мені сили йти вперед!

Це прекрасне почуття – пишатися своїми пращурами. Я абсолютно згоден з народною приказкою: «Без сім'ї і свого роду – немає нації і народу».

Література

1. Матеріали з приватного архіву родини Потапенко.

Наукові керівники: д.і.н., проф. Силка О. З., Синявська Л. І.

Романків А. М.

Черкаський національний університет ім. Б. Хмельницького

ІСТОРИЧНА СПЕЦИФІКА КОЗАЦЬКОГО ВІЙСЬКА: ОРГАНІЗАЦІЯ, ВІЙСЬКОВИЙ ТА СОЦІАЛЬНИЙ АСПЕКТИ, КРИСТАЛІЗАЦІЯ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

Період козаччини в українській історії – це формування нашої історичної свідомості і нашого менталітету. Ці два аспекти є головними провідниками сучасності зокрема. В свою чергу козацькі часи відзначалися суворістю життя, підпорядкуванням соціальної природі, адже навіть в той час важливим було відчуття відповідальності однієї людини перед іншою. Війна була наскрізним мотивом життя, вона диктувалася суспільно-психологічними потребами і була покликана забезпечити самоорганізацію козаків. Саме тому важливим є з'ясування становлення та розвитку козацького війська.

Козаки спершу не означали українського національного війська. До другої половини XVI ст. козаками називали людей, що ходили в степи, на влови й билися з татарами. Перші козаки-уходники були здебільшого міщани з пограничних замків та містечок. Вони не мали ніякої вищої військової організації. Зброя їх була проста: луки, списи, сокири, шаблі, а то й рушниці звичайної роботи. Охочі козакувати збиралися в одну ватагу, по кількадесят і більше людей. Самі вибирали собі старшого або отамана. Зі сильнішим ворогом до бою не ставали, а шукали слабшого необережного противника[4, с. 172].

Варто зазначити, що в ході подальшого розвитку військова організація козацтва набувала нових форм і вимірів. Зрештою за гетьмана Петра Сагайдачного ядром армії були реєстрові полки, дисципліновані, – вони надавали всьому війську тон і удержували його на

вищому рівні організації. Дисципліну в козацьких полках Сагайдачний удержував дуже строго, неслухняних карав на горло: «він був такий суворий, стримуючи козацьке своєвільство, що з найменшої причини проливав щедро їх кров» [4, с. 184]. Десятилітнє гетьманство Сагайдачного – це час, коли козаччина остаточно стала українським національним військом.

Також хотілося б зазначити наступне: національно-визвольна війна під проводом Б. Хмельницького показала різноманітний та різнохарактерний спектр військової козацької спільноти. Насамперед, оточення Хмельницького було вкрай строкате: представники енергійної реєстрової старшини, амбіційної шляхти, козацької черні, міщан та селян входили до складу найближчих соратників гетьмана і це в деякій мірі впливало на його політику. І тут доречним буде звернутися до джерел, які вдало характеризують вдачу та позиції Богданових соратників. Наприклад, М. Кривоніс відзначався особливою жорстокістю щодо польських панів та євреїв. Хмельницький у листі до польських комісарів від 19 серпня 1648 р. говорить: «...такий простак, як наш Кривоніс не може себе стримати, хоч ми не дозволяємо йому ніякого свавілля чинити, міста палити і руйнувати» [1, с. 65]. Через це між Хмельницьким та Кривоносом спалахували конфлікти. В джерелах згадується, що останнього було прикуто ланцюгом за шию до гармати. І. Нечай пропонувався служити «великому государю», проте як свідчить грамота Олексія Михайловича від 31 серпня 1660 р., Нечай «поставил в презренье» царські грамоти про підданство й надалі «царского величества ратным людям... всякие нестерпимые злости чинил...» [3, с. 80]. Це приклади того, як військові люди конкретно усвідомлювали ситуацію, незалежно від позицій свого гетьмана. Звісно були певні конфронтації стосовно ведення війни і пошуку союзників, проте цей факт говорить, що козаки не були просто військовою масою, а навпаки – володіли певними уявленнями стосовно розбудови державності.

Повертаючись до козаччини, варто наголосити: суцільність козаччини спиралася на тому, що козаки були не тільки військовою, але й суспільною верствою, зі своїми соціальними аспіраціями. Всі козацькі права й привілеї були відомі під назвою вольностей запорозького війська. За ці вольності «кров'ю добути предками нашими», «належні лицарським людям», «надані князями руськими й королями», козаччина вела вперту боротьбу весь той час, як була під польською владою.

Говорячи про козацьке військо не можна оминати усю військову специфіку того часу, адже козаки – люди військові. Цікавим є аспект висвітлення за допомогою джерел, якою саме була збройна сила і потужність козацтва. «Зброя їх – рушниця і шабля, інші мають короткий спис і стріли, але рідше; залізної зброї ніхто не носить, навіть гетьман», – писав про козаків Старовольський 1628 р. Подібно характеризують козацьку зброю й інші мемуаристи. Папський посол Гамберіні 1584 р. пише: «Зброя їх шаблі і кілька рушниць, із яких вони ніколи не хиблять». Боплан розказує, що в похід на море козак бере дві рушниця та шаблю. Рушниця зробила непотрібним старосвітський лук. Вже 1619 р. при перегляді війська «майже всі були з вогнепальною зброєю, мало хто з луком». А що гетьмана Петра Конашевича прозвали Сагайдачним, і на відомій картині він змальований із луком та сагайдаком, – то це тільки лицарська прикраса. Козацьких лучників стрічаємо ще за Хмельниччини, але й тоді їх вже менше. «Це вже справа не з тою давньою Руссю, що тільки з луками та рогатинами ставала, але з грізним огнистим військом», – писав воєвода Кисіль про армію Хмельницького. Тільки на Запорозжжі лук тримався ще до половини XVIII ст. Шабля до половини XVIII ст. була в козаків поширена майже як рушниця, але пізніше стала почесною лицарською зброєю, улюбленою «ненькою рідненькою, панночкою молоденькою». Досить поширений був у козаків спис. У XVIII ст. списів уживала козацька кіннота, особливо запорожці; була навіть приповідка: «козакові без ратища, як дівчині без намиста». Деколи на вістрі списа була переклада, щоб деревце не входило задалеко в тіло пробитого ворога. Охоронної зброї, а саме панцирів, шоломів і подібне, уживала тільки козацька старшина, і то більше в репрезентаційних виступах, ніж у боях [4, с. 260-262].

Епоха козаччини – це не лише безкінечні кровопролитні війни, вбивства та боротьба за владу. Це значно щось більше і вагомніше. Зрештою, зараз ми це розуміємо, адже це виток моральних цінностей, що сформували нас протягом багатьох століть. Козак в своїй сутності не приходив на чужу землю, він проливав кров за своє. Звісно, ідеалізувати козаччину, як і будь-яке історичне явище, не потрібно, тому що треба в першу чергу бачити значення та суть цього явища. Тут можна провести паралель з середньовічним лицарством. Багато хто уявляє лицаря як добропорядного, сильного, милосердного захисника бідних, але по правді було далеко не так. Судити з однієї позиції нераціонально і нелогічно.

В цілому хочеться висловити думку, що основа моральних цінностей в деякій мірі була закладена козацтвом. На підтвердження своєї думки можу навести такі аргументи: по-перше, народна спрямованість визначала усю діяльність козаків та їхніх очільників. Складність політичного становища прямо відбивалася на народові, який формувався і який хотів забезпечити себе від поневолювачів. По-друге, демократичний устрій був явним. У лавах козацтва не мало значення що за людина, яке в неї походження, ким вона була тощо. Звідси випливала і рівність. По-третє, християнська віра і мораль в козаків асоціювалася із далекими княжими часами. Зрештою, віра в Бога була наскрізною і відображалася і у військовій сфері, і в організації життя в цілому. Усі ці чинники зумовили процес творення військового братства.

Отже, історична специфіка організації козацького війська полягає в тому, що воно стало оплотом формування козацької свідомості. Військова діяльність була викликана потребами часу.

Список використаних джерел та літератури

1. Документи Богдана Хмельницького (1648–1657) / упоряд. І. П. Крип'якевич. – К.: Вид-во Академії наук УРСР, 1961. – 740 с.;
2. Зайцева Т. Хрестоматія з історії України литовсько-польської доби: посібник. – Л.: Вид-во УКУ, 2011. – 688 с.;
3. Історія України в особах: Козаччина / Горобець В. М., Гуржій О. І., Матях В. М. [та ін.]. – К.: Україна, 2013. – 301 с., іл.;
4. Історія українського війська (від княжих часів до 20-х років ХХ ст.) / [І. Крип'якевич, Б. Гнатевич, З. Стефанів та ін.; упоряд. Б. З. Якимович]. – 4-те вид., змін. і допов. – Львів: Світ, 1992. – VIII, 702 с. : іл.;
5. Полководці Війська Запорозького: Історичні портрети / В. А. Смолій, О. І. Гуржій, В. О. Щербак [та ін.]. – К.: КМ Academia, 1998. – Кн. 1. – 400 с.

Науковий керівник: к.і.н., доц.. Звірко́вський І. В.

Руденко С. В.

Черкаський національний університет імені Б. Хмельницького

ПОХОВАЛЬНИЙ ОБРЯД КУЛЬТУРИ КАРПАТСЬКИХ КУРГАНІВ

Культура карпатських курганів – культурно-історична спільнота, що проживала на території Прикарпаття у пізньоримський час, протягом II – V ст. н.е. Ця культура склалась внаслідок міграції германських племен на територію Прикарпаття. Варто звернути увагу, що формування політичної карти у період Великого переселення народів зумовлене численними міграціями варварів. Аналізуючи дані археологічних досліджень, можна припустити, що «індивідуальність» спільноти утворилась під впливом мотивів античної цивілізації (носіями якої у пізньоримський час були варварські племена, котрі доволі швидко переймали основні тенденції та звичаї імперського життєвого устрою).

Нині існує версія, що носієм культури було плем'я тайфалів. В історіографії міститься інформація, яка характеризує останніх як «маленьке германське плем'я». Проте, до цього існували гіпотези щодо причетності сарматів, гето-дакійських та слов'янських племен до формування культури. Питання щодо етнічної належності культури карпатських курганів уперше було підняте Ю. Смішком.